

Willy Weijdemā

Domweg gelukkig met gedichten Over het gebruik van multimedia bij het fictie-onderwijs

1. Inleiding

In dit artikel wil ik uiteen zetten wat in het fictie-onderwijs de meerwaarde is van het maken van een multimediale presentatie van een fictionele tekst. Ik ga niet in op technische details: wie meer daarover wil weten verwijs ik naar de bespreking van het programma Mediator in het *Informatiebulletin I & I en S & O* van juni 1999 (Martens & Weijdemā, 1999). Over de gevolgde werkwijze, zelfstandig werken met een groep aan een product, zal ik alleen globaal iets zeggen. Voor meer informatie daarover verwijs ik naar artikelen en onderzoeksrapporten over de experimentele lerarenopleiding (Voogt & Odenthal, 1997; Dietze e.a., 1998; Dietze & Snoek, 1999; Otter & Voogt, 1999)¹.

Dit artikel is als volgt opgebouwd. Eerst zal ik de onderwijskundige filosofie van de Educatieve Faculteit Amsterdam (EFA), globaal weergeven in paragraaf 2 'Nieuwe Leerpraktijken'. Vervolgens komt de opvatting over het fictie-onderwijs bij de afdeling Talen van de EFA aan de orde in paragraaf 3 'Fictie-onderwijs'. Deze opvatting wordt toegelicht met een voorbeeld in paragraaf 4 'De Dapperstraat'. Dan worden de resultaten van de studenten besproken. In paragraaf 5 'Feit en fictie in de praktijk' wordt de CD 'Domweg gelukkig met gedichten' geanalyseerd in *getallen*, wat betreft de *multimediale aspecten* en wat betreft de *verstrekte informatie*. Tot slot worden in paragraaf 6 'Conclusies' sterke en zwakke punten van het concept geformuleerd en de consequenties voor het fictie-onderwijs in de toekomst.

2. Nieuwe leerpraktijken

De EFA is een experimentele lerarenopleiding, die van start is gegaan in 1997. Toen is besloten te gaan werken met 'Nieuwe Leerpraktijken' (NLP). NLP's zijn een soort projecten, waarin beroepsvaardigheden en vakinhoudelijke vaardigheden geïntegreerd aan de orde komen door in groepsverband te werken aan een product. Waar mogelijk, moet het product toepasbaar zijn in de beroepspraktijk. Voor onze studenten is dat het tweedegraads gebied: de basisvorming, vmbo en mbo. Een NLP is helemaal compleet als er een opdrachtgever is, bijvoorbeeld een school. De opdrachtgever formuleert de eisen die hij stelt aan een product en deze eisen worden vastgelegd

in een contract. Tot de eerste groep NLP's die ontwikkeld werden, behoorde de NLP 'Feit en fictie': het maken van een multimediale presentatie van een gedicht.

Aan het werken met NLP's ligt een onderwijskundige filosofie ten grondslag. Deze filosofie houdt in een constructivistische opvatting van leren: *producerend leren*. Je leert door het doen, door iets te maken. Kennis, inzicht en vaardigheden worden dan geïntegreerd en georganiseerd. Toegepast op 'Feit en fictie': je leert veel meer van het *zelf maken van een multimedialproduct* dan van het alleen maar bekijken van zo'n product. Het productieproces doorloop je in teamverband: de multimediale presentatie is het product van groepswerk.

De docent speelt in dit leerproces de rol van coach. Hij draagt geen kennis en inzichten over, maar helpt de student bij het zelfstandig verwerven van kennis, inzicht en vaardigheden. In een lerarenopleiding heeft dat zelfstandig leerproces een dubbele bodem: onze studenten leren zo ook hoe ze straks hun leerlingen moeten coachen in het zelfstandig leren.

3. Fictie-onderwijs

'Feit en fictie' is een NLP van de afdeling Talen van de EFA. In de afdeling Talen worden docenten Nederlands, Frans, Duits en Engels opgeleid in voltijd en in deeltijd. Over fictie-onderwijs bestaan binnen de afdeling heel expliciete opvattingen. De nadruk ligt op *de lezersgerichte en contextafhankelijke benadering*. Teksten worden gelezen en geïnterpreteerd in relatie tot andere teksten en in relatie tot de lezer zelf: wat kan de lezer van dit moment met de tekst? Onze studenten krijgen fictie-onderwijs waarin steeds de vraag terugkeert: wat betekent de tekst voor jou? In dit fictie-onderwijs worden veel verwerkings- en adaptatieopdrachten gegeven zoals: zoek verwante teksten, schrijf een eigen gedicht, maak er een krantenbericht van. De resultaten van deze opdrachten worden opgenomen in persoonlijke dossiers zoals het woord- en leesdossier en het portfolio. Deze benadering ligt ten grondslag aan het leesdossier in de Tweede Fase en vindt ook in de basisvorming ingang: onze studenten zullen zelf ook op deze wijze fictie-onderwijs gaan geven.

In de NLP 'Feit en fictie' gaan we nog wat verder. Multimediale elementen zoals beeld, geluid en video worden niet alleen gebruikt om de tekst te *presenteren* maar ook om deze te *relateren*: aan de werkelijkheid van nu en aan de persoon van de lezer. Aan de hand van een voorbeeld zal ik dit duidelijk maken.

4. De Dapperstraat

In het voorjaar van 1998 hebben twee docenten van de opleiding Nederlands, Lidwien Derriks en ik, zelf een multimediale presentatie gemaakt van het meest bekende Nederlandse gedicht: het sonnet 'De Dapperstraat', in 1946 geschreven door

J.C. Bloem. De dichter drukte hierin uit, dat de grauwe stad hem liever was dan de natuur en dat je met de stelregel "*Alles is veel voor wie niet veel verwacht*", zelfs in de Dapperstraat in de regen gelukkig kunt zijn, zij het 'domweg gelukkig'.

J.C. Bloem: De Dapperstraat

Natuur is voor tevreden en of legen.
En dan: wat is natuur nog in dit land?
Een stukje bos, ter grootte van een krant,
Een heuvel met wat villaatjes ertegen.

Geef mij de grauwe, stedelijke wegen,
De'in kaden vastgeklonken waterkant,
De wolken, nooit zo schoon dan als ze, omrand
Door zolderramen, langs de lucht bewegen.

Alles is veel voor wie niet veel verwacht.
Het leven houdt zijn wonderen verborgen
Tot het ze, opeens, toont in hun hogen staat.

Dit heb ik bij mijzelf overdacht,
Verregend, op een miezerigen morgen,
Domweg gelukkig, in de Dapperstraat.

Uit: Quiet though sad, 1947

We hebben het gedicht eerst netjes geanalyseerd en geïnterpreteerd in vijf lagen:

1. woordlaag: woordbetekenissen en zinsconstructies;
2. klanklaag: ritme, metrum en rijm;
3. beeldlaag: beeldspraak;
4. grafische laag: strofe-indeling;
5. thematiek.

Vervolgens hebben we het geïnterpreteerd: de tegenstellingen zoals natuur en stad brengen je naar de kernregel "*Alles is veel voor wie niet veel verwacht*". Deze thematiek hebben we geplaatst in leven en werk van Bloem en de tijd waarin het geschreven is.

Dat is allemaal heel traditioneel, klassiek werk, dat we vooral niet mogen veronachtzamen in het huidige onderwijs. Maar: wat kun je nu, in de jaren negentig, met zo'n gedicht doen uit 1946 van een dichter die al meer dan 35 jaar dood is?

De Dapperstraat ligt in Amsterdam-Oost, in de Dapperbuurt, gebouwd aan het eind van de vorige eeuw. Er is altijd markt geweest. De straat en de markt zijn er nog altijd, maar sinds 1946 is er veel veranderd. De Dapperbuurt raakte in de jaren zeventig

en tachtig in verval. Panden werden ontruimd en dichtgetimmerd in afwachting van de sloop. Krakers betrokken de ontruimde panden. Het inspireerde Gerrit Komrij tot het schrijven van een parodie op De Dapperstraat: 'Het Slap Gepraat'. Het inspireerde de popgroep de Nits tot een Engelstalige song: 'Dapperstreet'. 'Dapperstreet' is een plaats waar je maar zo snel mogelijk uit weg moet trekken om nooit meer terug te keren en waar beslist geen poëzie te vinden is: "*No poetry in Dapperstreet*".

Gerrit Komrij: Het slap gepraat

Te huur: die mededeling staat me tegen.
Is niet aan wie nog huur stort in dit land
Een steekje los? Zo'n klotespeculant
Zit heus niet om wat extraatjes verlegen.

Geef mij dus gauw een redelijk gelegen,
Genadig weggeschonken krakerspand,
En vrienden, nooit zo stoned dan als ze, omrand
Door bedspiralen, op het dak bewegen.

Alles is gratis voor wie geld niet acht.
De glasruit houdt zijn winkelwaar verborgen
Tot er, opeens, een grote kei door gaat.

Dit heb ik nota bene zelf bedacht.
Ik voel me, vrij van miezerige zorgen,
Domweg gelukkig met mijn slap gepraat.

Nits: Dapperstreet

Those are words I love to hear
When I walk I keep my tears
From falling
And still I don't know where to go
I'm lost in a misty town
No poetry in Dapperstreet
They tear all the houses down
When you walk in Dapperstreet
When you live in Dapperstreet
Now it rains on broken windows
The streets are always wet
Through all the empty alleys wind blows
You're never coming back
When you're leaving Dapperstreet

Urk, 1988

In de jaren negentig kwam er nieuwbouw in de Dapperstraat. Een van de architecten, Hans Heeswijk, liet als reactie op de song Dapperstreet de tekst van Bloem op een nieuw appartementengebouw zetten: nieuwe huizen brachten de poëzie weer terug in de Dapperstraat. De grafisch ontwerper Oxenaar, de ontwerper van onze bankbiljetten, maakte er een uitdagend, opvallend geheel van (zie onderstaande illustratie).

Dit gebouw en de song 'Dapperstreet' werden belangrijke bouwstenen van onze multimediale presentatie. We voegden hierdoor twee nieuwe tijdlagen aan het gedicht toe: onze presentatie gaat niet alleen over de Dapperstraat van Bloem uit 1946, maar ook over de Dapperstraat in de jaren zeventig en tachtig en de Dapperstraat nu, in de jaren negentig.

Er kwam ook een persoonlijke thematiek bij. Bloem is er niet meer. Voor hem is het voorgoed voorbij: "Voorbij, voorbij, o, en voorgoed voorbij", zoals hijzelf zo prachtig zijn eigen grafschrift dichtte. Maar zijn gedicht is er nog, en er zijn nog steeds mensen 'domweg gelukkig in de Dapperstraat'. Maar het zijn andere mensen: links onderaan staat op het gebouw in acht talen 'Domweg gelukkig in de Dapperstraat', onder andere in het Arabisch, Sranan, Turks, en Spaans. De Dapperstraat is multicultureel geworden...

Bij de lezersgerichte benadering hoort dat je zelf een tekst schrijft naar aanleiding van de gepresenteerde tekst. Mijn collega Lidwien Derriks schreef in het stramien van de Dapperstraat een klaagzang en een lofzang.

Elegie of klaagzang

Techniek is voor bezetenen of gekken
En dan: wat is techniek nog in dit land?
Wat cd-rom's, te tellen op één hand,
Computers om studenten aan te trekken.

Geef mij het oude, degelijke leren,
't In boeken vastgelegde tekstbestand,
Gedichten, nooit zo schoon dan als ze, omrand
Door witte vlakken langs mijn ogen scheren.

Niets is heilig voor wie de traditie veracht.
Het leven houdt zijn wonderen verborgen
Als men teveel van de techniek verwacht.

Dit heb ik bij mij zelve overdacht.
Wat was ik, zonder NLP'se zorgen,
Domweg gelukkig met verbeeldingskracht.

Ode of lofdicht

Techniek is voor het onderwijs een zegen,
Wordt daarom ook verheerlijkt in dit land.
Je hoort het op tv en leest het in de krant.
Wij hebben er subsidie voor gekregen.
Geef ons het levenslange leren leren
En dat natuurlijk multimediaal.
De leerlijnen verwerken w'integraal
In Medi8or. Wij zullen het tij keren!

ICT is niets voor wie techniek veracht.
Internet houdt zijn wonderen verborgen
Voor wie er vijandig tegenover staat.

Dit heb ik bij mij zelve overdacht,
Met mijn hoofd in digitale wolken
Dapper NLP'end in de Wibautstraat.

6. Feit en fictie in de praktijk

Mijn collega en ik hebben veel plezier beleefd aan het produceren van de CD 'De Dapperstraat'. Vooral het maken van digitale foto's en geluidsopnames op de Dapperstraat - ons instituut aan de Wibautstraat ligt op de grens van Amsterdam-Oost, de Dapperstraat is dus niet zo ver weg - was een hoogtepunt. Op de conferentie van de afdeling Talen in april 1998 kreeg ons product veel waardering van de collega's en we konden bijna niet wachten om het aan de studenten voor te leggen.

Begin november 1998 was het zover: 25 tweedejaars studenten Nederlands² kregen de opdracht om in 10 weken in groepen van vier een multimediale presentatie van een gedicht naar eigen keuze te maken. Ze kregen er twee dagen per week voor: 160 uur, dus 4 studiepunten. 'De Dapperstraat' werd als voorbeeld gedemonstreerd; de CD bleef verder ter inzage in de mediatheek.

Eisen

Het eindproduct, de multimediale presentatie, moest aan de volgende eisen voldoen:

1. *Analyse* van het gedicht in vijf lagen
  - 1.1. woordlaag
  - 1.2. klanklaag
  - 1.3. beeldlaag
  - 1.4. grafische laag
  - 1.5. thematiek
2. *Secundaire informatie*
  - 2.1. context, biografie, historisch en literair historisch
  - 2.2. verwante teksten
  - 2.3. eigen teksten
  - 2.4. afbeeldingen, geluid en waar mogelijk: video
3. *Presentatie*
  - 3.1. duidelijke, consistente schermindeling
  - 3.2. duidelijke navigatie
  - 3.3. aantrekkelijk geheel, waarin beeld en geluid iets toevoegen aan de interpretatie van het gedicht
  - 3.4. het gedicht wordt ook voorgedragen.

Resultaten

Er zijn 7 multimediale presentaties gemaakt door 7 groepen. Deze 7 presentaties zijn verzameld op één CD: 'Domweg gelukkig met gedichten'. 1 student, een echte liefhebber, heeft voor deze CD een overkoepelend menu gemaakt van waaruit de presentaties en algemene informatie over de NLP oproepbaar zijn. Titel, omslag en etiket van de CD heeft deze student ook ontworpen

Hieronder volgt een overzicht en een analyse van de presentaties. Maar eerst enkele algemene punten:

1. het is een genoegen om de CD te bekijken en te beluisteren. Zowel oog als oor worden gestreeld. Er is veel aandacht aan de vormgeving besteed. Er zijn heel veel gegevens bijeengebracht: sommige presentaties zijn informatiesystemen geworden over literatuur in het algemeen. Eerlijk gezegd ben ik op deze CD nog steeds niet uitgekeken;
2. in alle presentaties is er duidelijk sprake van een interface die de thematiek van de gekozen tekst ondersteunt, zowel in beeld als geluid, maar vooral ook in gekozen kleuren, achtergronden en lettertypen;
3. contextualiteit speelt in alle presentaties een belangrijke rol om de thematiek duidelijk te maken, niet alleen met verwante teksten, maar ook met de eigen tekst.

Getallen

Auteur	Titel gedicht	Omvang presentatie in Megabytes	Aantal studenten
Andreus, Hans	Voor een dag van morgen	45,4	3
Andreus, Hans	Wolken	12,1	2
Campert, Remco	Voorbeeldig	15,7	4
Slauerhoff, J.J.	Woningloze	100	3
Steen, Eric van der	Achterkamer	11,6	2
Vasalis	Vahine no te tiare	45,2	5
Wilmink, Willem	Als hij net even iets anders had gedaan	44,8	4
Totaal		274,8	23

Tabel 1 Overzicht van gepresenteerde gedichten, auteurs, gebruikt aantal Megabytes en groepsgrootte

Wat zeggen deze getallen? Niet zo veel. Er is geen relatie tussen de groepsgrootte, het aantal geproduceerde Megabytes en de kwaliteit van de presentatie. De Megabytes laten zien, dat je gemakkelijk 10 tot 15 presentaties op één CD kwijt kunt. De CD 'Domweg gelukkig met gedichten' is nu voor de helft van zijn capaciteit benut; de presentaties samen met de overkoepelende presentatie nemen 300 Megabyte in beslag. Dan de groepsgrootte. In deze kolom zie je iets van het verschil tussen planning en uitvoering. Je plant groepen van 4. Maar gaande de rit vallen studenten uit, groepen van 4 splitsen zich op, het totaal aantal studenten is niet deelbaar door 4.

Uit informatie van de studenten en uit het onderzoek van Otter & Voogt (1999) blijkt, dat een groep van 5 te groot is, dat een goede taakverdeling binnen een groep van 4 problematisch is en dat een groepsaantal van 2 tot 3 het meest kansrijk is wat betreft een goede taakverdeling en een succesvol productieproces. 4 van onze 7 groepen telden minder dan 4 studenten.

Multimediale aspecten

In Tabel 2 staan een aantal opvallende kenmerken van de presentaties kort aangeduid. Wat betreft de *keuze* van het gedicht hadden de studenten het advies gekregen een niet al te lyrisch gedicht te nemen: een gedicht met een verhalend of anekdotisch ele-

ment leende zich volgens ons het beste voor een multimediale presentatie. Maar zeiden we erbij:

“Het belangrijkste is echter, dat jullie er je eigen creativiteit, inventiviteit en associaties op los kunt laten. Het moet voldoende bij je oproepen, je voldoende stof tot nadenken en tot zoeken geven: je moet er intensief mee bezig kunnen zijn zonder dat het verveelt of doodslaat. Kortom: het moet niet alleen een goed, maar ook een (voor jou, voor jullie) uitdagend gedicht zijn. Heel korte gedichten komen daarom waarschijnlijk niet in aanmerking (of je moet een paar goed bij elkaar passende vinden).” (Derriks, 1998)

Slechts 2 van de 7 zijn wat langere verhalende gedichten: Vasalis en vooral Wilmink. De andere 5 zijn lyrische gedichten, het gedicht van Campert is zelfs heel kort. En wat blijkt: ook van die gedichten kun je multimediale presentaties maken!

Bij de *thematiek* valt op, dat deze in 4 van de 7 presentaties aansluit bij wat pubers aanspreekt: somberheid troef! Ik denk dat thema's als liefde, sterven, sombere berusting en zinloosheid ook onze studenten aanspreken, maar enkele studenten verantwoordden hun keuze met het oog op hun toekomstige leerlingen.

Veel werk is gemaakt van de *eigen tekst*. De studenten formuleerden zelf een schrijfpdracht naar aanleiding van het gedicht. In de schrijfpdracht moest tenminste één element uit het gedicht gebruikt worden, zoals thema, feiten, strofepbouw, beginregel/slotregel, een aantal woorden. In 5 van de 6 teksten wordt de vorm van de originele tekst overgenomen, in 3 daarvan wordt met tegenstelling gewerkt (zie de titels van de eigen teksten in de tabel), 2 teksten leggen geen of weinig verband met het thema van de originele tekst.

Er zijn geheel verschillende *interfaces* gemaakt. De eis was: consistent, duidelijk en aantrekkelijk. Aantrekkelijk in de zin van boeiend zijn ze allemaal - de presentatie van Wilmink is op sommige punten bedoeld schokkend - maar consistent en duidelijk? In de presentaties van Andreus, Slauerhoff en Vasalis is daar bewust vanaf geweken. De navigatieknoppen in Wolken zijn bijna niet te vinden, want anders zouden ze de fraaie achtergrond bederven! Raadselachtige tekens als &, * en ? nodigen in Slauerhoff uit om te klikken en bij Vasalis moet je bepaalde informatie door: er is geen terugknop aangebracht.

Altijd een terug- of een stopknop? Daar zijn heel verschillende meningen over! Een doorzichtige, duidelijke menu- en bladerstructuur? Of juist ondoorzichtig, fuzzy? De gebruiker moet op onderzoek uitgaan? Dit levert heel interessante discussies op over vormgeving en gebruikersinterfaces, waardoor je anders naar bestaande multimedia-producten gaat kijken.

Dan de multimediale aspecten bij uitstek: *muziek en video*. Het gebruik van video is nog onderontwikkeld: video komt slechts bij 2 presentaties voor. Muziek daarentegen is in 5 presentaties gebruikt. Muziek blijkt een belangrijke sfeermaker te zijn.

Auteur	Titel	Thematiek	Eigen tekst	Interface	Muziek	Video
Andreus	Voor een dag van morgen	Liefde*	<i>Over de dag van gisteren</i> Tegenstelling, antwoord; Vorm; Thematiek	Geheel vanuit gedicht	Liefdessongs die apart kunnen worden aagezet; gezongen tekst door De Dijk	Eigen video
Andreus	Wolken	Sterven*	-	Geheel vanuit gedicht; Esthetisch, ondoorzichtig	-	-
Campert	Voorbeeldig	Sombere berusting*	<i>Zijn</i> Vorm; Thematiek	Driedeling: tekst, literatuur, auteur	-	Twee video's van Campert
Slauerhoff	Woningloze	Metadichten Communicatie	Drie teksten; Vorm; Thematiek; Antwoord; Ironie en parodie	Tweedeling auteur en tekst; Video-clipachtig; Raadselachtige tekens; Intro en eindtune	Drie sfeervolle songs die passen bij de thematiek van Slauerhoff	-
V.d. Steen	Achterkamer	Zinloos en leeg bestaan*	<i>Voorhof</i> Tegenstelling; Vorm; Thematiek	Geheel vanuit gedicht; Heel doorzichtig; Zelf gemaakte foto's; Intro en eindtune	Voorgelezen tekst met bijpassende muziek op de achtergrond	-
Vasalis	Vahine no te tiare	Verborgen kracht	<i>Vahine onder de bloem</i> Actualiteit: requiem voor de dichteres	Tweedeling auteur en tekst; Collage-achtige effecten met schilderstijl; Intro en heel korte eindtune	Tahitiaanse muziek	-
Wilmink	Als hij net even ..	WO II	<i>Als... Argentinië 1978</i> Parodie met veel humor, niet gerelateerd aan thema	Verborgen tweedeling auteur en tekst; Eigen foto's; Bewust schokkend, ondoorzichtig; Korte intro en eindtune	Alleen in intro en eindtune	-

Tabel 2 Overzicht van een aantal multimediale aspecten (* = sluit aan bij pubers)

Bij Andreus, Slauerhoff en Vasalis wordt muziek gebruikt met een 'walkmaneffect': je kunt de muziek naar believen aan of uit zetten als je de teksten leest.

Een van de eisen was, dat het gedicht ook voorgedragen werd. Met behulp van een ingebouwde microfoon of een headset aangesloten op de computer en het Windows-programma 'Geluidsrecorder' kun je de tekst inspreken en bewaren als geluidsbestand. Maar: een gedicht voordragen is een kunst en die kunst blijken de meeste van onze studenten niet te beheersen: er wordt te vlug gelezen, met verkeerde intonatie en klemtonen.

4 van de 7 presentaties hebben een intro en eindtune: bij Slauerhoff en V.d. Steen zijn die het meest geslaagd, bij Slauerhoff worden videoclip-effecten gebruikt.

De presentatie van V.d. Steen is in multimediaal opzicht het meest geslaagd. Er zijn in totaal 6 teksten: elke tekst wordt voorgelezen, met bijpassende muziek op de achtergrond. Op het scherm staat de tekst met op de achtergrond een bijpassende foto. Je hoort muziek, luistert naar een gedicht, je leest en kijkt: het is heel indrukwekkend.

Informatie

In Tabel 3 vallen twee zaken op. Twee presentaties zijn uitgegroeid tot informatiesystemen over literatuur en poëzie: Campert en Slauerhoff. Maar dan het grijze gebied: hieruit blijkt dat de documentatievaardigheid van het merendeel van de studenten onvoldoende is! Bronvermelding zou vanzelfsprekend moeten zijn, maar in 4 van de 7 presentaties ontbreekt deze. Ook in het kader van de problematiek van de auteursrechten is bronvermelding belangrijk. Precieze datering van het gedicht wordt slechts in 2 gevallen gegeven, bij de andere staat iets als *Uit Gedichten 1948 – 1976* of iets dergelijks. Een precieze datering van productie en publicatie is voorwaarde om de tekst 'in zijn tijd te kunnen plaatsen'. Er is ook bescheidenheid: bij 3 van de 7 presentaties worden de namen van de makers in het geheel niet vermeld.

Het multimediale aspect heeft meer aandacht gekregen dan de documentatie van het materiaal, maar ook: het moest op een bepaald moment klaar zijn, en eigenlijk is het nooit af. Dat was duidelijk te merken bij de productie van de CD-ROM. De laatste presentaties waren in maart 1999, pas drie maanden later, in juni 1999, was de CD klaar. Het was heel moeizaam om de bestanden met de presentaties uit handen van de studenten te krijgen, want: er moest nog wat veranderd of toegevoegd worden...

Auteur	Titel	Litera- tuur	Begrip- penlijst	Bronver- melding	Datering gedicht	Eigen namen
Andreus	Voor een dag van morgen	-	-	-	+	-
Andreus	Wolken	-	-	-	-	-
Campert	Voorbeeldig	+	+	-	-	-
Slauerhoff	Woningloze	+	+	+	-	-
V.d. Steen	Achterkamer	-	-	+	-	+
Vasalis	Vahine no te tiare	+	-	-	+	+
Wilmink	Als hij net even..	-	-	+	-	+
		3	2	3	2	3

Tabel 3 Aanvullende informatie over de gepresenteerde gedichten

5. Conclusies

Sterke punten

“Een gedicht, een plaatje en een deuntje erbij”, zo vatte een van de studenten het geheel samen toen we in november de instructie hadden gegeven en ‘De Dapperstraat’ hadden gedemonstreerd, “Dat doen we wel even.” Zo was het in de praktijk dus niet. Talenmensen gebruiken de computer vooral als tekstverwerker. ICT is nu echter zo ver gevorderd, dat beeld, geluid en video ook bewerkt kunnen worden en als digitaal expressiemiddel te gebruiken zijn. Dat voegt nieuwe dimensies toe aan de tekst. Het gebruik van multimedia stimuleert actief en intensief bezig zijn met de analyse, interpretatie en presentatie van een tekst en het verzamelen van informatie rond een tekst. Het *vakinhoudelijk concept* van ‘Feit en fictie’ is een succesvol concept.

Er is veel aandacht aan de *vormgeving* van de presentatie besteed: is dat zinnig? Ja. De vormgeving is in alle presentaties functioneel, dat wil zeggen: heeft betrekking op de interpretatie van de tekst. Uit de vormgeving bleek in alle presentaties de persoonlijke betrokkenheid van de studenten bij de tekst. Vooral nu ze op één CD bij elkaar staan, is het heel boeiend om de verschillende presentaties te zien en te vergelijken.

De *discussies over de vormgeving* waren heel interessant. Wij als docenten legden het accent op doorzichtigheid voor de gebruiker, een aantal studenten vond het uitdrukken van de persoonlijke interpretatie het belangrijkste. Altijd bleek uit de discussies dat er hoe dan ook, over nagedacht was.

In dit artikel heb ik geen technische informatie verschaft, maar bij de sterke punten wil ik toch ook het programma Mediator noemen. Het programma is zo gebruiksvriendelijk, dat basisvaardigheden van Windows volstaan om een multimediale presentatie te kunnen maken.

Zwakke punten

De studenten moesten zelf kennis over en inzicht in het analyseren en interpreteren van poëzie verwerven. Dat gaat heel moeizaam: een aantal studenten roept onmiddellijk dat ze liever 'les' hebben. Ook het werken in groepen gaf allerlei problemen. Wij als docenten hebben nog weinig ervaring in het begeleiden en coachen van zelfstandig lerende studenten. De *werkwijze*, zelfstandig met een groep een product maken, stuitte op problemen. Voor meer gegevens verwijs ik naar het onderzoek van Otter & Voogt (1999). Dit is een algemeen punt binnen de EFA, en ook binnen de Tweede Fase van het voortgezet onderwijs.

De *beoordeling* van de producten vonden wij ook problematisch. We hebben ervaring in het beoordelen van producten op papier, maar een multimediale presentatie beoordelen? We kwamen niet verder dan lijsten van formele criteria. Inhoudelijke opmerkingen maakten we vooral over de teksten, niet over de multimediale elementen: informatie niet alleen met tekst maar ook audiovisueel presenteren is voor ons als docenten ook nieuw.

Een stap te ver was: de *overdracht* van dit concept naar de beroepspraktijk van de basisvorming en het vmbo. Studenten gaven zelf heel duidelijk aan, dat ze dat niet kunnen tegelijk met het zelf maken van zo'n presentatie. Later in het studiejaar werd er verder met het concept gewerkt, met name binnen de NLP 'De Virtuele School', die aan het eind van het studiejaar werd uitgevoerd. Er is tijd nodig om zo'n nieuw concept te verwerken!

Sterk en zwak

Hoe zit het met de *feiten* bij de fictie? Er is veel secundaire informatie verzameld: biografisch, bibliografisch en zelfs over poëzie en literatuur in het algemeen. Relaties met de realiteit en de actualiteit zijn er weinig gelegd, niet elk gedicht leent zich daarvoor. Bij 2 presentaties is het wel gebeurd. De presentatie 'Vasalis' is een presentatie van zowel het gedicht als het schilderij van Gauguin. De eigen tekst is een requiem voor de in 1998 overleden dichteres. In de presentatie van Slauerhoff wordt een relatie gelegd met leven en werk van de graficus Escher.

De *publicatie op CD* van alle presentaties was een sterk punt. Het geeft veel voldoening en het heeft een meerwaarde om de presentaties met elkaar te kunnen vergelijken. Maar: het kostte heel veel tijd voor alle presentaties echt beschikbaar waren, en dan het gedoe van: CD's kopiëren, met etiketten en omslag ...³ Op zo'n CD ligt alles vast, en achteraf zie je altijd weer dingen die je zou willen veranderen. Publicatie op Internet neemt veel van deze ruis weg.

Feit en fictie in 2000

Op grond van de ervaringen gaan we in het volgend studiejaar opnieuw met tweedejaars studenten Nederlands 'Feit en fictie' uitvoeren. We noemen het geen NLP meer, maar LP: Leerpraktijk, want de werkwijze is binnen de EFA nu niet meer nieuw. Er wordt meer aandacht besteed aan instructie door de docent. In een groep gedichten lezen, analyseren en interpreteren blijft belangrijk en mag niet ondersneeuwen in multimediaal geweld. De groepsgrootte wordt beperkt tot 2, maximaal 3 studenten. De relatie met de beroepspraktijk wordt in een later stadium van de opleiding gelegd, als de studenten stage hebben gelopen en met vervolg-LP's bezig zijn, waarin studenten in opdracht van scholen lesmateriaal produceren. Publicatie op CD blijft, maar er wordt het komend studiejaar geëxperimenteerd met publicatie op Internet. Fontys-hogescholen heeft het concept van 'Feit en fictie' overgenomen en gaat het uitwerken met een ander soort teksten en met als resultaat een website. Binnen de EFA gaan we het concept van 'Feit en fictie' uitwerken binnen een *digitale leeromgeving*.

Nawoord

In dit artikel doe ik regelmatig iets paradoxaals: multimediale presentaties beschrijven in een tekstuele presentatie: een artikel op papier. Wie de voordrachten en de muziek wil horen, de video's wil zien, moet contact opnemen met de auteur.

Noten

1. Het experiment bij de EFA wordt begeleid door flankerend onderzoek van het SCO-Kohnstamm Instituut in Amsterdam en de vakgroep Curriculumtechnologie van de Faculteit der Toegepaste Onderwijskunde van de Universiteit Twente.
2. In de periode van februari tot april 1999 hebben tweedejaars studenten Duits, Engels en Frans deze NLP uitgevoerd: 'Wahrheit und Dichtung, Facts and Fiction, Rêves et Réalité'. De resultaten daarvan waren ten tijde van het schrijven van dit artikel nog niet in definitieve vorm beschikbaar.
3. Bij deze wil ik Gertjan Martens, Erik Jan Monshouwer en Abe Timmerman danken voor al hun technische hulp. Zonder hun steun zou de CD er niet gekomen zijn.

Bibliografie

- Derriks, L. (1998). *Draaiboek Feit en fictie*. Amsterdam: Interne publicatie EFA.
- Dietze, A. e.a. (1998). De experimentele lerarenopleiding. Laboratorium met open vensters. *VELON-tijdschrift*, januari (ook te raadplegen via de website van de EFA: <http://www.e-fa.nl>).
- Dietze, A. & M. Snoek (1999). Producerend leren als basis voor opleiding en organisatie. *VELON-tijdschrift*, maart (ook te raadplegen via de website van de EFA: <http://www.e-fa.nl>).
- Koet, T. (1999). Het elektronisch woord- en leesdossier. Een viertalige educatieve databaseapplicatie. *Levende Talen* 538, maart, 208-214.

- Koet, T. & W. Weijdemans (1997). De docent in de 21^e eeuw. ICT in de lerarenopleiding. *Leven-de Talen* 524, november, 540-543.
- Koet, T. & W. Weijdemans (1999). *The Use of ICT in L1 Teacher Training and L1 Classes*. Lezing IAIMTE Conference 1999 (te raadplegen via de website <http://www.ilo.uva.nl/html/abstracts.htm>).
- Komrij, G. (1981). *Onherstelbaar verbeterd*. Amsterdam: C.J.Aarts.
- Martens, G. & W. Weijdemans (1999). Mediator: een multimedia-auteursstaal. *Informatiebulletin I&I en S&O* 11/2, juni, p. 33-35.
- Otter, M. & J. Voogt (1999). *Feit en Fictie: conceptonderzoeksverslag*. Amsterdam.
- Platvoet, L. (1997). *Stappen door de Nieuwe Stad. Tochten langs de jongste woningbouw in Oostelijk Amsterdam*. Amsterdam: De Balie (vooral 65-67: J.C. Bloem & The Nits).
- Voogt, J.M. en L.E. Odenthal (1997). *Emergent Practices Geportretteerd*. Enschede: Universiteit Twente.
- Weijdemans, W. (1998). *Facts and Fiction. A multimedia system for interpreting fiction*. Lezing Eurocall Conference, Leuven (te raadplegen via de website <http://www.arts.kuleuven.ac.be/eurocall98>).
- Weijdemans, W. (1999). Feit en fictie in de Dapperstraat. *Informatiebulletin I&I en S&O* 11/2, 4-6.

CD's

- Derriks, L. & W. Weijdemans (1998). *De Dapperstraat. NLP Feit en Fictie*. EFA.
- Simons, N. & W. Weijdemans (1999). *Domweg gelukkig met gedichten*. EFA.

Websites

- <http://www.efa.nl>
<http://onderwijs.efa.nl>
<http://www.matchware.net> en <http://surfdiensten.nl> voor informatie over het programma Mediator

